

ТРАГЕДІЯ "РОЗСТРІЛЯНОГО ВІДРОДЖЕННЯ"

27 ЖОВТНЯ

У період із 27 жовтня по 4 листопада 1937 року в урочищі Сандармох поблизу міста Медвеж'єгорська відбувся наймасовіший розстріл української інтелігенції. НКВС розстріляло 1111 людей, зокрема 287 українців і близько пов'язаних з Україною осіб. Цей злочин проти людяності виконавці цинічно присвятили 20-річчю Жовтневої революції.

Тоді режим убив Леся Курбаса, Миколу Куліша, Марка Вороного, Миколу Зерова, Валер'яна Підмогильного та інших яскравих постатей українського відродження 20-х років ХХ століття. Загалом же у цьому карельському лісі було знищено близько 10 тисяч людей 58 національностей та етнічних груп.

Розстріли в Сандармосі — частина Великого сталінського терору.

5 серпня 1937 року вступила в дію постанова Політбюро ЦК ВКП(б) "Про антирадянські елементи". Розпочалося масове винищення людей, яких радянська влада визначила "ворогами народу": учених, митців, інженерів, військових. Їхні кримінальні справи були сфабриковані — людей засуджували за участь у вигаданих організаціях та підготовку уявних диверсій.

У жовтні 1937 року особлива трійка НКВС по Ленінградській області засудила до смертної кари 1116 в'язнів з усього Радянського Союзу, які утримувалися в Соловецькій тюрмі.

27 жовтня, 1, 2, 3, 4 листопада капітан держбезпеки Міхаїл Матвєєв пострілами у потилицю з револьвера розстріляв 1111 осіб, про що рапортував начальству. Один в'язень помер у Соловецькій лікарні до виконання вироку, ще чотирьох відправили для додаткового розслідування до Києва, Одеси і Ленінграда і згодом теж стратили.

Саме 3 листопада стратили найбільше українців — 151 особу.

Дослідники порівнюють наслідки Сандармоху для української нації з обезголовленням. "Розстріляне Відродження" розстріляли саме в Сандармосі – зокрема тут убили:

- неокласика Миколу Зерова;
- президента харківської Вільної академії пролетарської літератури (ВАПЛІТЕ) Михайла Ялового;
- драматурга, автора п'єси "Мина Мазайло", яка висміює зросійщення, Миколу Куліша;
- творця українського модерного театру, режисера харківського театру "Березіль" Леся Курбаса;
- автора урбаністичного роману "Місто" Валер'яна Підмогильного;
- засновника української картографії Степана Рудницького, який обґрунтував територіально-географічний аспект державної незалежності українців;
- голову Ради народних міністрів, міністра закордонних справ УНР Володимира Чехівського, під керівництвом якого було проголошено Акт злуки УНР і ЗУНР;
- брата Михайла Грушевського – науковця Сергія Грушевського

На відміну від інших місць масових убивств НКВС, урочище Сандармох приховували найдовше, навіть після розпаду СРСР. 236 ям із захороненими жертвами знайшли лише в 1997 році російські історики з товариства "Меморіал" Веніамін Іофе та Юрій Дмитрієв.

Саме "Меморіал" разом з українською правозахисною організацією "Центр громадянських свобод" і правозахисником із Білорусі Алесем Беляцьким отримали Нобелівську премію миру-2022.

Діяльність "Меморіалу" та його членів не залишилася без уваги Кремля. Зараз ця організація визнана "іноземним агентом", а істориків переслідують і садять до в'язниць. Дослідників, як і жертв Сандармоху, судили за вигаданими звинуваченнями.

Убивства в Сандармосі — одна з найбільших трагедій в історії України.

Оксана Забужко стверджує, що митці "Розстріляного відродження" випереджали свій час на кілька десятиліть і мали справити величезний вплив на всю європейську й світову культуру.

На думку колишнього міністра закордонних справ України Павла Клімкіна, за кілька днів карельських розстрілів була знищена перспектива зовсім іншої України — "непровінційної, модерної, передової, європейської".

Павло Клімкін пише, що особлива підступність радянської репресивної машини полягала в тому, що вона не просто вчиняла злочини з мільйонами жертв, але й навчилася убивати пам'ять про них в масовій свідомості. *"Сандармох мав би стати для українців таким же трагічним національним символом, як Катинь для поляків. Але, як не дивно, ми, українці, сьогодні про Катинь знаємо чи не більше, ніж про Сандармох"*.

Список використаних джерел:

1111 жертв Сандармоху: трагедія "Розстріляного відродження", яку Україна не має права забути [Електронні ресурс] // Суспільна культура. – Режим доступу:<https://suspilne.media/culture/304136-1111-zertv-sandarmohu-tragedia-rozstrilanogo-vidrodzenna-aku-ukraina-ne-mae-prava-zabuti/>. – Заголовок з екрана.

1937 - початок наймасовіших розстрілів у Сандармосі [Електронні ресурс] // Український інститут національної пам'яті. – Режим доступу: <https://uinp.gov.ua/> . – Заголовок з екрана.